

Mateusz Matysiak
Agata Matysiak

bagna
Sa
dobre

© Copyright by Ptaki Polskie

Wydawca: Ptaki Polskie, ul. Dolistowska 21, 19-110 Goniądz
Tekst: Jacek Karczewski, Dawid Kaźmierczak, Marcin Siuchno, Paweł Sidło
Fotografie: Mateusz Matysiak, Agata Matysiak, Paweł Sidło
Opracowanie graficzne: Jarosław Chyra

ISBN
Goniądz 2017

Aktywna ochrona ptaków wodnych i błotnych na terenie Polderu Północnego w Parku Narodowym „Ujście Warty” poprzez poprawę warunków wodnych siedlisk lęgowych oraz miejsc żerowania i odpoczynku w czasie migracji i zimowania. Bagna są Dobre! etap 2. LIFE09/NAT/PL/000257

Active conservation of waterfowl and waders in the area of the Polder Północny in the Warta Mouth National Park through improvement of habitat conditions of their breeding, feeding, roosting and wintering sites. Wetlands Work Wonders! Stage 2. LIFE09/NAT/PL/000257

bagna
Są
dobre

Bagna są dobre!
Ujście Warty

Dlaczego bagna?

Bagna to jeden z najważniejszych trybów w zegarze ziemskiego klimatu. Tak jak na całym świecie, tak i na Polderze Północnym Witnica w Ujściu Warty, gdzie wdrożyliśmy projekt Bagna są dobre (LIFE09/NAT/PL/000257).

Torf jest jak gąbka. Wchłania i przechowuje wodę, gdy jest jej za dużo. Gdy wody jest za mało – bagna powoli oddają wilgoć, którą zmagazynowały. W ten sposób chronią nasze pola i łąki przed suszą. Jak gąbka, bagna oczyszczają i filtrują – wodę, glebę, powietrze... Żadne inne siedlisko nie było do tej pory tak intensywnie przekształcane jak mokradła. Osuszyliśmy prawie wszystkie nasze torfowiska. Co gorsza – wciąż to robimy... Czas na zmianę! Zamiast walczyć – współpracujmy z Naturą. Doceńmy nasze mokradła i to co dla nas robią.

Why wetlands?

Wetlands are one of the most important parts of the Earth's climate. This refers also to wetlands in Polder Polnocny Witnica of the Warta Mouth National Park where we implemented the Project Wetlands Work Wonders (LIFE09/NAT/PL/000257).

The peat and wetland vegetation are like a sponge. They catch and retain water, when it is plenty of it. On the other hand, when it is dry, wetlands release retained water providing humidity to our fields and meadows. Similarly to a sponge wetlands filtrate and purify water, soil and the air. Although Wetlands Work Wonders for us, they are under extreme pressure from the man. We dried most of our wetlands. What is worse, we continue doing that! It is time to make a change! Instead of struggling against the Nature, let's start to cooperate. Let's understand and appreciate wetlands and their role in our life!

Podler Północny Witnica

Polder Północny, na którym realizowany był projekt, usytuowany jest na prawym brzegu rzeki Warty przy ujściu do Odry. W granicach Parku Narodowego "Ujście Warty" znajduje się około 60% procent jego powierzchni, a ta część ma nazwę Obwód Ochronny Polder Północny Witnica.

Na obszarze tym wdrożony został projekt Bagna są dobre! Ujście Warty (LIFE09/NAT/PL/000257).

Parę słów o historii Polderu Północnego

Teren ten jest fragmentem ogromnego obszaru, który pierwotnie porośnięty był lasem łągowym, czyli lasem liściastym regularnie zalewanym przez wody rzeki Warty.

Następnie w całości został zmeliorowany w XVIII i XIX w. (zasadnicze prace rozpoczęły się 1765 i trwały do 1842), w ramach inicjatywy Cesarza Fryderyka Wielkiego. Celem całego przedsięwzięcia było udrożnienie Warty dla żeglugi i osuszenie całej niecki na potrzeby osadnictwa i rolnictwa. Cały ten region został wkrótce nazwany Nową Ameryką.

Obszar wdrożenia Projektu, po pełnym osuszeniu i odcięciu od zalewów Warty oraz jej dopływów był użytkowany rolniczo aż do lat 80tych XX w. W okresie PRL funkcjonował tam PGR, który prowadziła intensywną gospodarkę łąkarską. Postępująca modernizacja i intensyfikacja użytkowania rolniczego tego terenu z czasem prowadziła do degradacji łąk.

W latach 90tych, wraz ze zmianą systemu społeczno-gospodarczego i upadku PGR-ów, tereny te przestały być użytkowane. Pozostała gęsta sieć zniszczonych urządzeń melioracyjnych.

Wszystko to spowodowało znaczne zubożenie różnorodności roślin i zwierząt, a w szczególności ptaków i wycofanie się wielu gatunków z terenu który ze względu na swoje położenie mógłby być jednym z najcenniejszych w skali kraju i Europy – przede wszystkim z uwagi na awifaunę.

Project area

The Project Wetlands Work Wonders was implemented in the area of Polder Polnocny Witnica (Northern Polder). It is located along the right bank of the Warta River in the Warta Mouth National Park. The first large scale drainage system was developed in this area in the second half of the 18th century. Hydrotechnical changes took place until 80-ies of the 20th century. When the communist system collapsed, the hydrotechnical infrastructure went into ruin. In consequence, the open wet meadow habitats of Polder Polnocny started to deteriorate and overgrow with shrubs. The Project Wetlands Work Wonders was specially designed to improve habitat conditions for breeding and migratory birds. Mostly for waders and waterfowl. There were found 55 bird species in this areas. All of them closely connected with wetlands. Some of the most endangered are Aquatic Warbler, Bittern, Great Snipe, Golden Plover, White-tailed Eagle. This area holds also many rare mammals (otter, stoat), amphibians (European toad, European green toad, European fire-bellied toad) and fishes – like spined loach, amur bitterling and European weather loach. A very common snake is grass snake.

Nie wszystkie gęsi, które przyleciały tutaj z Syberii i z Dalekiej Północy odlecą na zimę. Tutaj, na zachodnich krańcach Polski, zima rzadko zaskakuje. Późno przychodzi, szybko odchodzi i mniej dokucza.

Warciańskie bagna nawet zimą są więc pełne życia.

W sezonie połęgowym, również zimą, Polder Północny Witnica także służy ptakom - głównie gęsiom, które znajdują tutaj dogodne noclegowiska i żerowiska.

Utrzymanie podwyższonego poziomu wód gruntowych dzięki wyremontowanym urządzeniom melioracyjnym zapewni ptakom bezpieczne noclegowiska, by rano mogły ruszyć w dalszą drogę.

Jazy, przepusty, tzw. zastawki... kiedyś doprowadziły do znacznie obniżenia poziomu wód na Polderze. Dzisiaj te same urządzenia pomagają ptakom, abyśmy mogli znowu oglądać takie stada gęsi.

Mieszka tu również cała ptasia arystokracja – eleganckie, sztywne, i bardzo rzadkie – tak jak ich środowiska. Dystyngowane, długie dzioby i nogi to nie ekstrawagancja, ale doskonały sposób na kroczenie przez płytkie rozlewiska i wyszukiwanie na ich dnie pokarmu.

Czapla biała, to typowy przedstawiciel ptasiej arystokracji. Dla niej bagna to miejsce lęgu i teren polowań - również tu, na Polderze Północnym Witnica. Czasami widywana samotnie, czasami w stadzie lub w pobliżu swej kuzynki czapli siwej.

Bobry, dostojni sąsiedzi czapli, rzadko się spieszą.

Gałęzie, a latem również zioła i trawy nie uciekają, więc bobry nie muszą gonić za jedzeniem. Większość rodzin trzyma się swoich terytoriów i dobrych, bobrowych obyczajów – dopóty więc wody nie zabraknie, a ludzie nie zechcą skrzywdzić, bobry nawet zimą mogą być całkiem zrelaksowane.

Tutaj, na Polderze Północnym – Witnica, w Parku Narodowym Ujście Warty, wody brakuje od lat. Postanowiliśmy więc zrobić to, co normalnie robią dla nas bobry – zatrzymać wodę!

I tak narodził się projekt Bagna są dobre! Ujście Warty (LIFE09 NATPL/000257)

Tak jak robią to bobry, my też budujemy: sieć kanałów, zastawek i jazów. Tyle że w tym celu używamy koparek i dźwigów oraz zatrudniamy cały sztab hydrologów, inżynierów i budowniczych.

Łącznie ponad 160 kilometrów cieków wodnych, 47 przepustów i zastawek oraz 4 jazy z przepławkami dla ryb, które połączą blisko trzy tysiące hektarów bagiennych łąk i olsowych lasów.

Dzięki temu przywrócimy na tym terenie procesy torfotwórcze, które są bardzo istotne dla zatrzymywania wody i późniejszego powolnego jej oddawania do środowiska - dla człowieka i przyrody. W dobie coraz częstszych, dramatycznych powodzi i licznych podtopień, często przeplatanych bardzo dotkliwymi w skutkach suszami, powinniśmy wreszcie uświadomić sobie jak działają bagna. Torf i bagienna roślinność mają tutaj kluczowe znaczenie. A wszystko przez ich niezwykłą i wielce dobroczynną właściwość – zdolność magazynowania (nadmiaru) wody. Naturalnie, w Przyrodzie wszystkie substancje są w ciągłym ruchu – zatem woda, która została zmagazynowana przez torfowisko w czasie gdy było jej za dużo i groziła nam powódź, zostanie „wypuszczona” gdy w otoczeniu będzie jej brakować i zagrażać nam będzie susza. W każdym razie tak to działało do czasów gdy nie osuszyliśmy naszym bagien. Taki niezawodny system działa i dziś w miejscach, gdzie są jeszcze bagna.

Jeszcze niespełna 300 lat temu rozciągały się tutaj jedne z najbogatszych i najbardziej urodzajnych bagien w Europie. W tym miejscu dzika wtedy rzeka Warta wpadała do Odry wielką, śródlądową deltą, a to bardzo rzadkie zjawisko!

Niestety decyzją Cesarza Fryderyka Wielkiego potężne mokradła zostały osuszone. Po latach stary, system odwadniający przestał działać, a teren dzisiejszego Polderu Północnego popadł w zapomnienie. Nie służył ani ludziom, ani przyrodzie.

Zaniedbane urządzenia melioracyjne nie mogły już służyć do zatrzymywania wody w okresach suszy, a jedynie drenowały Polder. W ten sposób cenne siedliska ptaków, które służyły również ludziom, ulegały stałemu pogarszaniu się. Przystawały być już cenne. Nie służyły już ani przyrodzie, ani człowiekowi.

Projekt Bagna są dobre! szybko to zmienia.

Dzięki funduszom z Komisji Europejskiej i Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz dzięki oddaniu przyrodników ze stowarzyszenia Ptaki Polskie i Parku Narodowego Ujście Warty, Polder wraca do życia.

A dla życia najważniejsza jest woda!

Za nią powracają bobry, wydry i ptaki - oraz soczyste pastwiska dla krów i koni, tak samo charakterystycznych dla warciańskich mokradeł jak stada dzikich gęsi.

Czym jest Warciańska Republika Ptasia dowie się tylko ten, kto zawita nad Wartę i pozna całe bogactwo jej skrzydlatych mieszkańców. Odwiedzi niezwykle państwo z dumnymi dostojnikami na czele i wszędobylskim pospółstwem. Jak każdym państwem, tym również targają zamachy stanu i roszady na szczytach władz. Tutaj dyktowane są one porą roku. Zaczyna się niepozornie.

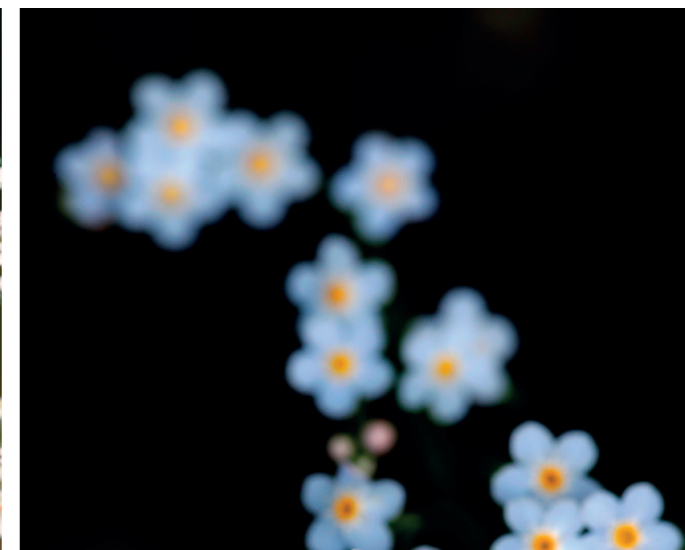
Zimą, władzę nad Doliną Warty dzielą między sobą bieliki i kruk. To ich sylwetki majaczące w oddali przyspieszają tętno nielicznym, goszczącym tu o tej porze roku przyrodnikom. Jednak już w lutym, w monotonnym zimowym krajobrazie pojawia się ktoś nowy. Gęsi. Ptasia awangarda. Już w marcu przejmą niepodzielne władanie nad bagnami. Jednak ta hegemonia kończy się szybko. Bo oto już na początku kwietnia ich liczne stada nikną, a na bagnach pozostają niewielkie grupy tych, które zdecydowały się na lęgi w bliższej lub dalszej okolicy. Po zdetronizowanych gęsiach królewski tron na krótko przejmują kaczki. Szybko przybywają nowi pretendenci do władzy. Czajki, kszuki i krwawodzioby rozpoczynają swoje rządy w połowie kwietnia.

Jednak i ta dynastia wkrótce oddaje panowanie. Milkną, zajmując się wychowaniem piskląt, a ich miejsce zajmują najliczniejsi ptasi mieszkańcy bagien. Może to być trzciniak, rokitniczka, potrzos, brzęczka, świerszczak czy też wodniczka. Ich panowanie kończy się wraz z wychowaniem młodych. Wtedy milkną, a całe bagna wraz z nimi. Zalega cisza. Ptasi mieszkańcy powoli zaczynają przygotowywać się do jesiennej wędrówki, a kruki i bieliki do ponownego przejścia rządów na bagnach...

Temu wszystkiemu towarzyszą bezkrwawe łowy fotografów oraz obserwatorów ptaków (tzw. birdwatcherów). Zachwyty i podziwy człowieka towarzyszy tym wydarzeniom na bieżąco. Ale również i fachowa edukacja prowadzona przez pracowników Parku Narodowego "Ujście Warty", a skierowana głównie do dzieci i młodzieży z nadwarciańskich szkół.

Tylko tu na bagnach rozwijają się rośliny, których korzenie miast czerpać wodę z podłoża, stanowią ochronę przed jej niszczycielską siłą działając jak kotwica. Problem braku składników pokarmowych w podmokłej, często kwaśnej glebie rozwiązały przez ścisłą współpracę np. z grzybami.

Paradoksalnie doskonałe przystosowanie do trudów życia na bagnach jest dla ich mieszkańców największym zagrożeniem. Gdy bagna ulegną zniszczeniu, na osuszonych pociętych kanałami łąkach lub co gorsza ornych polach, zdecydowana większość z nich sobie nie poradzi i zginie. Dlatego tak wiele roślin bagiennych stoi na krawędzi wymarcia. Znikają razem z kolejnymi bagnami...

Nawet najmniejsze bagienko, niewielkie rozlewisko, tzw. kaczy dół lub torfowisko pośród pola jest dzisiaj na wagę złota. I tylko od nas zależy czy nasze dzieci będą mogły podziwiać majestatyczny i bogaty świat roślin bagiennych oraz związanych z nimi owadów, ptaków i ssaków.

To bogactwo nazywamy bioróżnorodnością.

Według najprostszej definicji bioróżnorodność to wielość i niepowtarzalność każdego żywego organizmu oraz sieci wzajemnych układów i powiązań tworzonych przez te organizmy. Owa praktycznie nieskończona różnorodność i niepowtarzalność biorą się z doskonałego przystosowania organizmów do środowiska w którym żyją.

Każda istota niemogąca sprostać warunkom jakie stawia przed nią otoczenie musi zginąć – i nie przekaże swych genów. Bo w wyścigu po pokarm, kryjówkę, partnera, światło lub życie wygrywają najlepsi, najsilniejsi, najmądrzejsi - czyli najlepiej przystosowani. Dla pozostałych nie ma miejsca. Tak działo się u zarania życia na naszej planecie - i tak będzie po tym jak z tej planety znikniemy.

Fauna

Ptaki to najważniejsza grupa zwierząt, dla której Projekt Bagna są dobre! został przygotowany i wdrożony. Są to gatunki ptaki związane z otwartymi siedliskami łąkowo-bagiennymi. Na Polderze Północnym stwierdzono występowanie co najmniej 55 gatunków ptaków – wśród najbardziej zagrożonych warto wymienić m.in. wodniczkę, bąka, dubelta, siewkę złotą, bielika.

Na terenie tym zaobserwowano również występowanie wielu gatunków ssaków, w tym drapieżnych, m.in. wydra i gronostaj. Stosunkowo liczne są jelenie i dziki. Łącznie dotychczas stwierdzono 9 gatunków płazów – najwięcej jest żaby śmieszki i wodnej. Występuje tu również ropucha szara i zielona, a także kumak nizinny. Spośród gadów w niektórych tylko miejscach zaobserwować można jaszczurkę zwinkę, liczny jest jednak lubiący bliskość wody zaskroniec.

Dobrze rozwinięta sieć wodna sprzyja licznemu występowaniu ryb. Na terenie Parku stwierdzono 35 gatunków ryb. Dominującą grupą są karpowate, przede wszystkim leszcz, karaś, lin, karp. Licznie występującymi rybami drapieżnymi są szczupak i okoń. Spośród gatunków zagrożonych i objętych ochroną występują tutaj różanka, piskorz, koza.

Kukułka na bagnach? Czemu nie!

Bagna, to wielka różnorodność mniejszych i większych nisz, siedlisk i enklaw. Słowem dla każdego coś dobrego! Nic dziwnego, że na naszych bagnach żyje więcej różnych gatunków zwierząt i roślin, niż w jakimkolwiek innym krajobrazie.

Prawdziwa Arka Noego!

Wędrując po bagnach na spotkanie z czajkami, bekasami i rycykami możemy wpaść na kępę krzewów wierzb, młodych brzoź i olsz poprzątykanych wysokimi trawami. Każdy będzie omijać takie miejsce z daleka, bo tu z każdej strony czepiają się nas gałęzie, wszystko zasłania trzcina, a do tego atakują roje komarów. Pozornie nie ma tu nic ciekawego do zobaczenia. Ale w końcu na bagnach zawsze COŚ się dzieje i zawsze jest COŚ fascynującego do zaobserwowania.

Miedzy innymi w takich miejscach kukułka szuka gniazd innych ptaków, aby podrzucić im kukułcze jajo. Młoda kukułka niestety wyrzuci później inne jaja, nawet zagrożonych wyginięciem gatunków, a dorośli gospodarze gniazda w swym instynkcie rodzicielskim, będą karmić młode pisklą jak swoje aż dorośnie i opuści gniazdo. Potem cykl się powtórzy i kukułka będzie podzucać jaja do cudzych gniazd. Może się też zdarzyć, że niepomna dobroci swych przybranych rodziców, podzuci im właśnie swoje kukułcze jajo.

Bagna wiosną to jedna wielka wylęgarnia!

Z daleka czarno-biała. Z bliska ciemnozielona. Mieni się złotem i purpurami.

Z daleka zadziwia niezwykłymi powietrznymi akrobacjami – kręci becзки, pikuje, koziołkuje, hałasuje. Z bliska czaruje wielkimi, dobrymi oczami i filuternym czubkiem targanym na wietrze. Do tego porusza się, jakby tańczyła.

Mistrz latania synchronicznego. W kontraście z niebem całe stado pulsuje niczym światło. Jakimś cudem staje się niewidoczne, aby za chwilę rozbłysnąć srebrzystą bielą.

Dostawca wiosny i nadziei. Jeden z najszybciej powracających wędrowców. Gdy inni ciągle w Afryce, gdy dookoła jeszcze płaty śniegu – niektóre Czajki już wysiadują swoje jaja. Będą oddanymi i troskliwymi rodzicami.

Tu i ówdzie co bardziej przedsiębiorcze samce założą gniazda z dwiema partnerkami. Ta pierwsza bynajmniej nie bez protestów zaakceptuje swój nowy status.

Zawsze czymś zajęta, jakby zabiegana. Czujna i odważna. Gdy dostrzeże wroga – zamiast uciekać, zrobi mu awanturę. Najchętniej zespołowo. Bo Czajka lubi towarzystwo – i działanie w grupie.

Kolejny, niewielki ptak o wielkiej mocy i charyzmie. Widok Czajki po prostu uskrzydla – i każe wierzyć, że spotka nas coś dobrego. A może... właśnie spotkało.

Niestety, coraz bardziej nieobecna. To jeden z naszych najszybciej zanikających ptaków. W ciągu ostatniego dziesięciolecia w Polsce,

tak jak w całej Europie, liczebność Czajek spadła miejscami o ponad 30%. U nas swoje gniazda zakłada jeszcze 100-150 tysięcy par. Z ciągłą, stromą tendencją spadkową.

Piękna, skromna Czajka – prawdziwa ozdoba wilgotnych łąk i pastwisk! Urzeka, zadziwia, wzrusza. Herbowy ptak naszego stowarzyszenia. Symbol ginących krajobrazów, których jednak wszyscy potrzebujemy.

Każdy jako dziecko choć raz zastanawiał się, jak to jest trafić do świata po drugiej stronie lustra. A po przeczytaniu „Alicji w Krainie Czarów” i kontynuacji jej przygód „Po drugiej stronie lustra”, na pewno zastanawiał się gdzie można znaleźć króliczą norę lub lustro, które przeniesie nas do innego świata. Miejsca rządzonego nieznanymi nam prawami, w którym żyją tyleż dziwaczne, co niezrozumiałe istoty – przynajmniej z naszego punktu widzenia. Więc jeśli jeszcze nie wyrosliście z dziecięcych marzeń zapraszamy w podróż do świata po drugiej stronie lustra wody. W tym świecie na pewno choć przez chwilę poczujemy się jak w jego książkowym odpowiedniku. Zapraszamy na bagna – a konkretnie pod wodę.

Wiosną bagienne łąki zalewa woda a władanie nad bagnami, choć na krótko, przejmują organizmy wodne. Niektóre przyniosła woda rzeczna z odległości dziesiątków kilometrów i teraz osiadły w zupełnie nowym i nieznanym miejscu. Inne przybyły z wodą opadową. Wreszcie są też i takie, które zagrzebane w mulach lub schowane w innych zakamarkach przetrwały w oczekiwaniu na wiosenną powódź.

Warto uzbroić się w cierpliwość i dociekliwość – i postarać się dojrzeć któregoś z nich. Słowo jakim opisuje się zwykle takie stworzenia to „monstrum”. Na powierzchni wystają niepozorne oczy kumaka, ale po drugiej stronie lustra...! Kończyny jak u potworów gotowych do natychmiastowego ataku. I dla owadów - pożywienia kumaków - tak jest. Dla nas ludzi, to raczej pięknie stworzenia o niesamowitych barwach. Nasi sprzymierzeńcy zjadający ogromne ilości owadów.

Choć woda na bagnach pojawia się okresowo, to bogactwo życia jakie rozwija się w płytkich, ogrzewanych ciepłym słońcem rozlewiskach może oszołomić. Dla jednych będzie to cały świat, dla innych (szczególnie tych z drugiej strony lustra) - pożywiana „zupa”. W każdym razie - piękne, fascynujące, cenne, warte uwagi

Co zagraża bagnom?

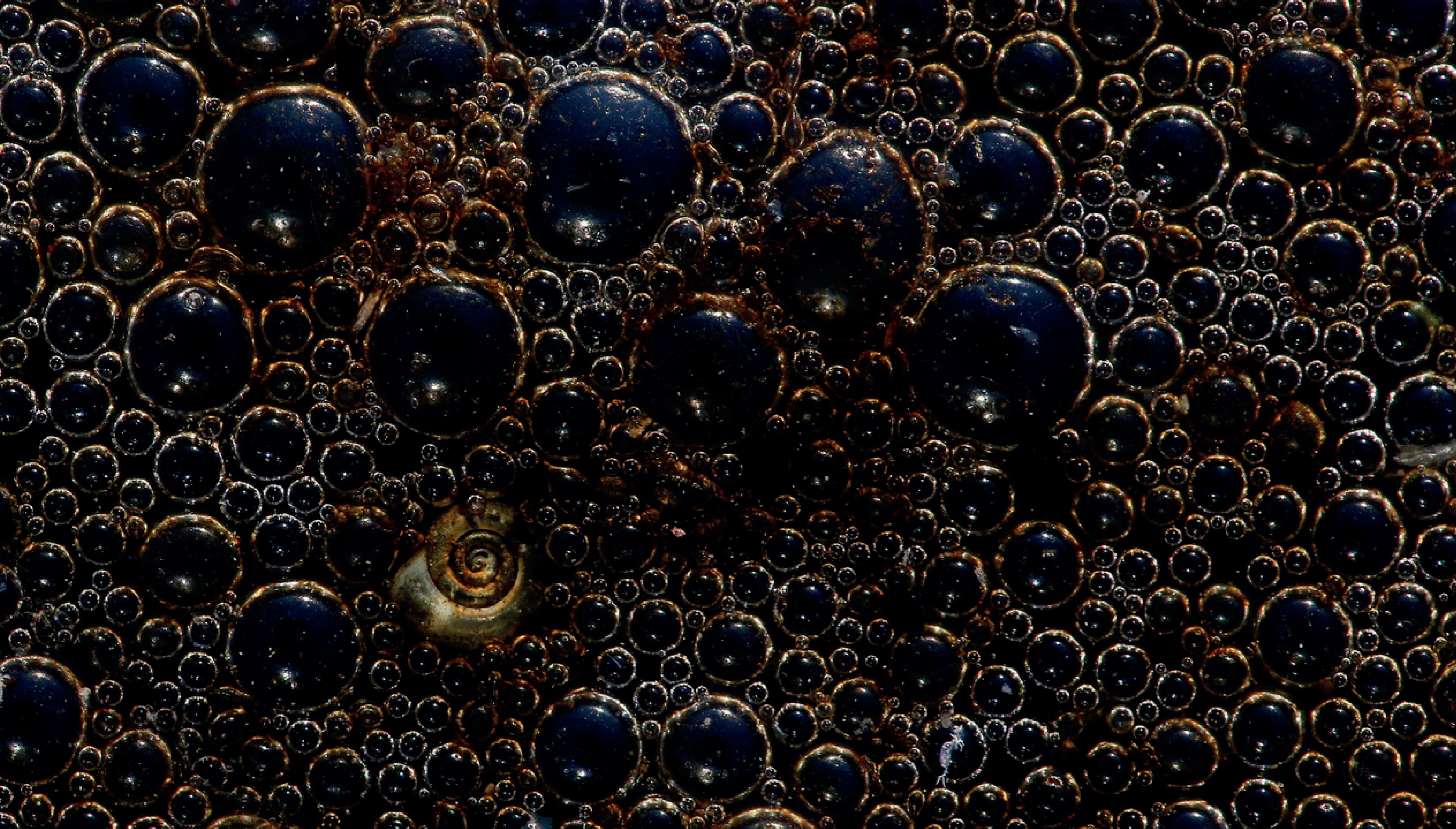
W Ujściu Warty, na Antypodach, oraz wszędzie tam, gdzie kiedyś były większe czy mniejsze mokradła – historia jest taka sama: Na początku były bagna pełne życia, lecz potem je osuszono. Z czasem, coraz bardziej przesuszone i odsłonięte torfy okazują się bezbronne wobec wiatru i wysokich różnic temperatury. Wiatry coraz głębiej właczają powietrze i wywiewają lekkie, bo wysuszone, organiczne drobiny. To trochę tak jakby silnym podmuchem rozrzucać suchą gąbkę.

Z biegiem czasu, na miejscu pozostają tylko stosunkowo ciężkie cząstki mineralne - dobrze nam znany piasek. Na tym polega też proces wietrzenia i mineralizacji gleby. Dodatkowo, zmurszałe torfy tracą swoje właściwości retencyjne – czyli gromadzenia wody, co przyspiesza parowanie i szybki spływ sezonowych wód powierzchniowych pochodzących z opadów. Ale to dopiero początek! Bo na drodze tego koła pojawiają się nowe elementy, które tylko zwiększają tempo uruchomionych procesów. W efekcie mineralizacji szybko zmienia się szata roślinna. Znikają rośliny torfotwórcze – o takich samych właściwościach przetrzymywania wody jak torfowa gleba na której rosną i od której zależą. Ich miejsce zajmują rośliny które wolą suchsze i przewiewne gleby.

Takie rośliny-pionierzy na torfowiskach są bardzo skutecznymi meliorantami i przez swoje liście szybko odparowują ogromne ilości wody. To co na początku było wodą w glebie – na końcu staje się parą wodną unoszącą się w powietrzu. Tempo degradacji gleb potorfowych jest jeszcze szybsze, gdy urządzenia melioracyjne nie pozwalają na gromadzenie wody

Zaniedbane rowy melioracyjne oraz urządzenia hydrotechniczne – szczególnie przepusty wpustowo-spustowe, czyli popularnie zwane zastawki uległy zniszczeniu i nie pełniły swych funkcji nawadniających. W rezultacie zniszczone rowy pełniły wyłącznie rolę odwadniająca, co doprowadziło do znacznego obniżenia poziomu wód gruntowych. Kolejnym negatywnym skutkiem tego było znaczące zmniejszenie różnorodności ptaków i roślin, a także zubożenie fauny ryb w wypływanych i zarastających rowach.

What threatens wetlands?

In the area of Polder Polnocny Witnica, as in wetlands all over the world, the story is similar – at the beginning there were vast wetlands full of wildlife. Soon, the man drained the wetlands. The peat started to mineralize losing its sponge-like structure. As a consequence, habitat conditions were dramatically changed and diversity of plants and animals gave place mostly to grass for cattle. Most of the hydrotechnical infrastructure in Polder Polnocny Witnica collapsed and dikes overgrew with shrubs. Thus, the melioration system could not be used to deliver water to drying wetlands. All wetland habitats deteriorated without sufficient amount of water. Finally, a significant drop of birds and other wildlife was observed. The Polder Polnocny Witnica was no longer a habitat suitable for rich bird and plant life.

Jak pomogliśmy bagnom?

W ramach Projektu zmodernizowaliśmy i dostosowaliśmy infrastrukturę melioracyjną tak, aby umożliwiła ona doprowadzenie i utrzymanie wód na Polderze Północnym Witnica, co jest niezbędne dla odtworzenia i ochrony siedlisk ptaków wodno-błotnych.

Łącznie poddano konserwacji 41 przepustów piętrzących pozwalających na zatrzymanie wód na obszarze Polderu, 6 przepustów zwykłych (pod drogami) oraz 4 jazy piętrzące. Dodatkowo wybudowane zostały 3 przepławki dla ryb, przy jazach, aby w okresie piętrzenia wód pozwolić rybom na swobodną migrację.

Urządzenia te zostały zlokalizowane na rowach, gdzie wykonane zostało również usuwanie nalotu roślinności krzewiastej - czyli głównie wierzby zarastającej rowy. Rowy zostały wyczyszczone z zalegających namulów, co pozwoli na lepsze magazynowanie w nich wody. 171,9 km rowów zostało wyczyszczonych i przygotowanych do dostarczania i zatrzymywania wody na siedliskach kluczowych dla zagrożonych gatunków ptaków.

Jak to zrobiliśmy:

W celu dostosowania warunków wodnych i glebowych dla potrzeb ptaków, roślin i siedlisk awifauny oraz gospodarki rolnej przyjaznej przyrodzie zastosowano następujące rozwiązania:

1. Utrzymanie na polderze trzech stref wilgotnościowych (bagienną, wilgotną i umiarkowanie wilgotną) wyznaczonych z punktu widzenia potrzeb ptaków, a jednocześnie realizujących wnioski wynikające z wcześniejszych badań nad roślinami i glebami oraz wypasem krów i koni na Polderze.
2. Utrzymanie wysokiego stanu wód gruntowych w strefie bagiennnej i wilgotnej w okresie lęgowym ptaków.
3. Umożliwienie użytkowania łąkowo-pastwiskowego terenu po przez obniżenie poziomu wód gruntowych od końca okresu lęgowego (połowa czerwca, początek lipca) do końca września; jednocześnie rozstaw rowów i ich głębokość uniemożliwia zbyt silne odwodnienie terenu.
4. Utrzymywanie wysokiego stanu wód na obszarach bagiennych i lasach lęgowych w całym okresie wegetacyjnym.

Mając na uwadze cele przyrodnicze Projektu, czyli ochronę różnorodności roślin i zwierząt bagiennych, założono podział Polderu na trzy strefy uwilgotnienia:

1. Bagienną - o największym uwilgotnieniu (pomiędzy Kanałem Warnickim, a Starą Wartą) – łącznie ok. 1450 ha. W strefie tej dominują siedliska łąk bagiennych (szuwar mozgowy, turzycowy i trzcinowy). Dopuszcza się okresowe wypas na tym terenie lub częściowe wykaszanie gdy zajdzie taka konieczność z punktu widzenia utrzymania/ochrony tamtejszych siedlisk.
2. Wilgotną, o średnim uwilgotnieniu, z okresowymi zastoiskami (pomiędzy Starą Wartą, a granicą północną Parku Narodowego) – łącznie ok. 1350 ha. W strefie tej dominują siedliska łąk bagiennych (szuwar turzycowy) i łąk wilgotnych. Strefa ta w większości jest użytkowana rolniczo (głównie siedliska łąk wilgotnych). Dodatkowo wszelkie zabiegi związane z zarządzaniem wodą będą zawsze priorytetowo uwzględniały bieżące uwarunkowania związane z potrzebami ptaków.
3. Umiarkowanie wilgotną o powierzchni łącznie ok. 2000 ha. Strefa ta leży poza północną granicą Parku Narodowego i jest praktycznie w całości użytkowana rolniczo (dominują łąki z niewielkim udziałem gruntów ornych). Z uwagi na fakt, że obszar ten leży poza Parkiem i jest w posiadaniu prywatnych właścicieli, renowacja sieci melioracyjnej została zaplanowana tak, aby nie wywołać w tej strefie negatywnego wpływu z punktu widzenia lokalnych rolników (np. przedłużających się zastoisk). Na tym obszarze rolnicy indywidualni będą mogli prowadzić gospodarkę rolną w ustalonym przez siebie rytmie.

How have we helped the wetlands?

The key conservation action implemented during the Project Wetlands Work Wonders was rebuilding the most important weirs and culverts that would play a key role in habitat restoration. As a result the following infrastructure helps to improve bird habitats: 46 culverts of which 41 are equipped with water gates, 4 weirs – three of them are equipped with fish ladders. Most of them were located on ditches that were renovated –deepened and cleared from shrubs. As much as 171,9 km of irrigation ditches were renovated. Presently, they can deliver water to most important bird habitats and retain it to the end of a breeding season.

How did we achieve the habitat restoration?

In order to combine nature conservation, habitat restoration and agricultural practices it was necessary to mark three zones of different humidity in the project area:

- ✓ Swamps – ca. 1450 ha. This area lies within the Warta Mouth National Park and holds habitats and plants typical for swamps. In order to maintain an open character of these habitats both grazing and mowing can be occasionally performed.
- ✓ Wet meadows – ca. 1350 ha. This area is located within the Warta Mouth National Park and is regularly grazed and mowed to maintain open character of this area mostly for waders and wildfowl. Dominating habitats are wet meadows
- ✓ Hay meadows – ca. 2000 ha. This zone lies outside the Warta Mouth National Park. The area includes fields, meadows and small patches of forest. It is a typical agricultural land located in a river valley. As it is used by individual farmers, we did not implement here any project actions related to hydrological infrastructure

Koparki, ciągniki, miarki, łaty, GPSy, pompy, samochody... i wiele wiele innego jeszcze specjalistycznego sprzętu na Polderze Północnym Witnica.

Co to ma wspólnego z ochroną ptaków na bagnach?

Ochrona przyrody XXI wieku to nie tylko tworzenie rezerwatów przyrody lub zakazywanie poruszania się tam, gdzie znajdują się najcenniejsze przyrodniczo terenu. To także, a może i głównie, czynne działania zmierzające do poprawienia stosunków wodnych, zatrzymywania wody w okresach suszy, spowolnienie jej odpływu, "dolanie" wody do osuszonych wcześniej bagien.

Do tego konieczny jest specjalistyczny sprzęt pomiarowy i budowlany. A wszystko po to, by pomóc bagnetom w sposób jak najbardziej profesjonalny, ale i rozważny, który pozwoli odtworzyć procesy torfotwórcze, które przyczyniają się do magazynowania nadmiaru dwutlenku węgla. Działania te łączą uważne wykorzystanie bagien przez człowieka do celów gospodarczych i przeciwpowodziowych z ochroną wrażliwych ekosystemów bagiennych.

Długofalowe korzyści dla przyrody

Wdrożenie Projektu ma bezpośredni pozytywny wpływ nie tylko na zachowanie i skuteczną ochronę europejskiej bioróżnorodności. Jako że ostatecznym efektem będzie odtworzenie i utrzymanie siedlisk wilgotnych i bagiennych, Projekt już zaczął pozytywnie wpływać na klimat, zasoby wodne oraz ograniczenie emisji CO₂. W przyszłości ten pozytywny efekt Projektu będzie jeszcze silniejszy, gdy wzrośnie uwilgotnienie torfów.

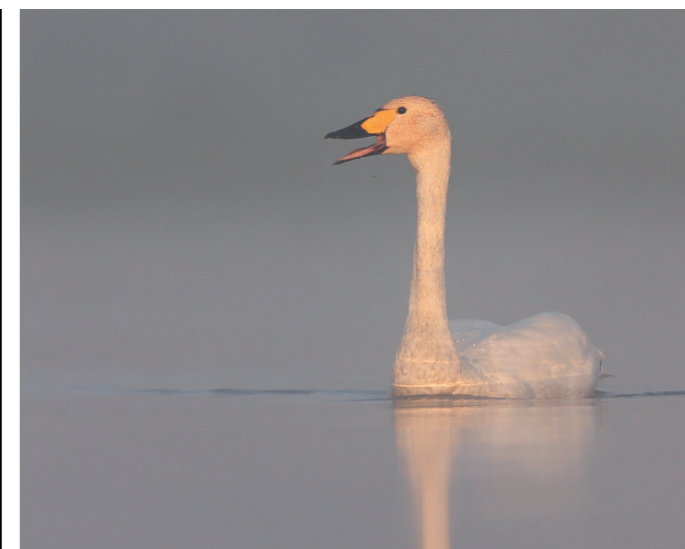
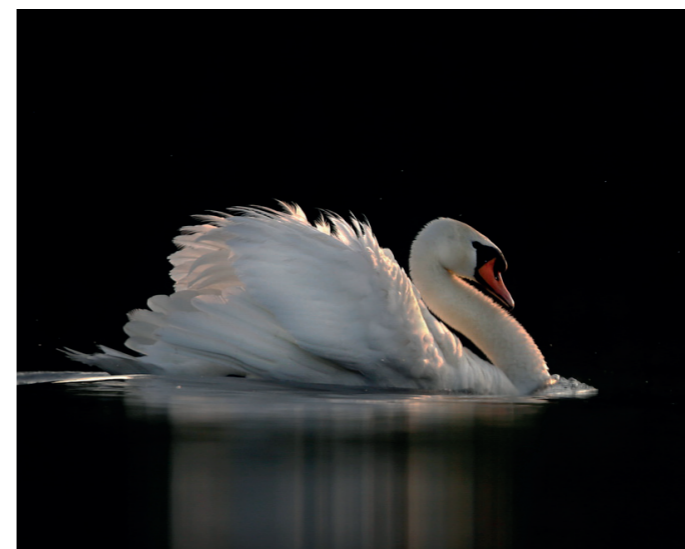
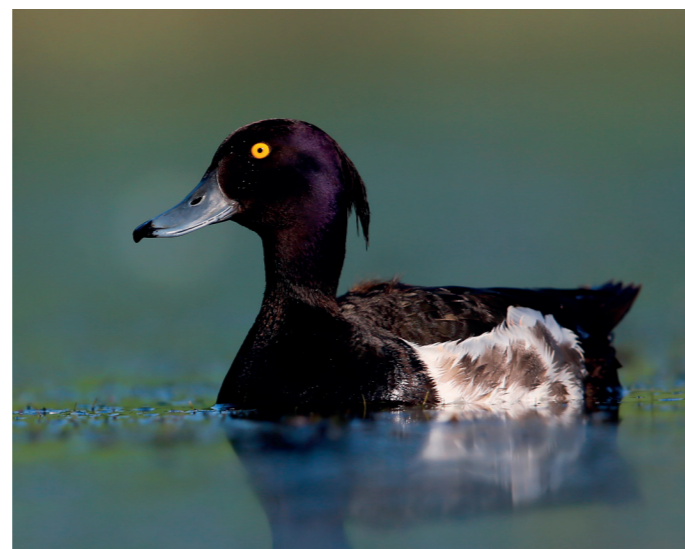
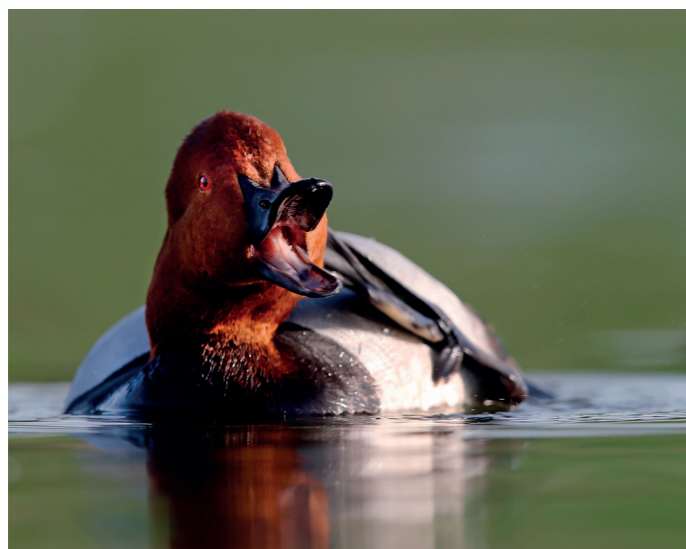
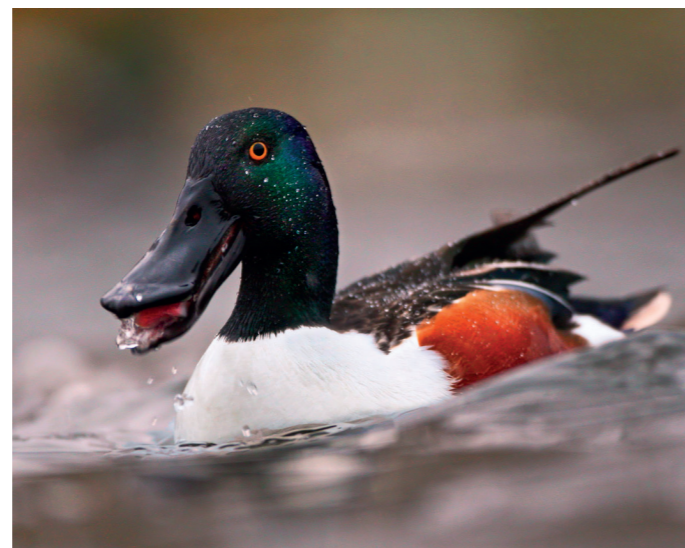
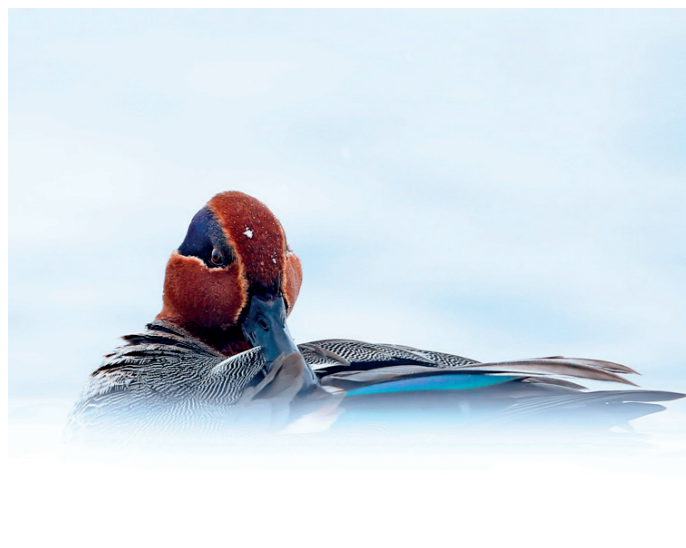
Projekt Bagna są Dobrze! połączył w sobie kilka kluczowych europejskich aspektów: ochronę przyrody - różnorodności biologicznej, wykorzystanie i promocję ekstensywnego rolnictwa przyjaznego przyrodzie, gospodarkę zasobami wodnymi i funkcje przeciwpowodziowe oraz ochronę klimatu.

Do tego Projekt i promowana przez niego idea Bagna są Dobrze! (Wetlands Work Wonders) niesie ze sobą ogromny potencjał edukacyjny i komunikacyjny. Utrwala ona bowiem wiedzę o pozytywnej roli bagien, a przez to przekonanie, że bagna są dobre nie tylko dla przyrody, ale również człowieka i jego gospodarki.

Wszystkie te czynniki stanowią o szczególnej wartości wdrożonego Projektu zarówno w skali kraju i regionu jak i całej Europy.

Wszystkie zaproponowane metody realizacji projektu - metody ochronne i rozwiązania techniczne są w pełni zgodne i dostosowane do lokalnych warunków terenowych i przez to zagwarantowały właściwą ochronę gatunków i siedlisk terenów bagiennych Polderu Północnego Witnica.

Paleta barw, kształtów, zachowań, nawoływań, śpiewów, trzepotań i plusków.

Czyli cyraneczki, płaskonosy, głowienki, czernice, czaple siwe i białe, łabędzie nieme i krzykliwe... Polder Północny Witnica to miejsce przedziwne, gdzie możemy zobaczyć te gatunki na ciekach, jeziorach i rozlewiskach. A tuż obok krowy, konie, urządzenia hydrotechniczne.

Polder to miejsce, gdzie dzika przyroda dzieli się miejscem z człowiekiem i jego gospodarką.

Long-term benefits for nature

A long-term effect of the Project implementation is restoration of wetlands of a part of the Warta Mouth valley called Polder Polnocny Witnica. Increased water level will contribute to peat restoration what, as a result, helped to restore the role of this area as so called carbon sink, i.e. area where carbon dioxide is caught and stored in peat. The project combined several aspects – conservation of birds and valuable wetland habitats, promotion of low-intensity agriculture in a national park as a tool for protection of open habitats, active water management for nature and people and climate protection.

Bagna są dobre dla człowieka!

Przekaz ten był jednym z ważniejszych w czasie komunikowania projektu do różnych grup społecznych. W warsztatach szkolnych dla dzieci i młodzieży udział wzięło 1234 dzieci na ponad 50 prezentacjach o projekcie.

Celem tych prezentacji było wymazania z wyobrażeń uczniów bagien jako miejsc strasznych, niedostępnych, brzydkich, mało wartościowych itp. Wzbudzenie ciekawości uczniów na zagadnienia dotyczące ochrony przyrody i bagien a także przedstawienie im najważniejszych funkcji bagien.

Warsztaty praktyczne składały się z dwóch części: pierwsza przeprowadzana w salce edukacyjnej w siedzibie Parku Narodowego „Ujście Warty” w Chyrcynie – pomieszczenie to jest bardzo dobrze przystosowane do zajęć z dziećmi, druga część w terenie (na Polderze Północnym). Ich celem było utrwalenie wiadomości o bagnach oraz ich funkcjach, a także uwrażliwienie uczniów na ochronę przyrody i jej problemy.

W trakcie wdrażania projektu równie dużo uwagi poświęcono rolnikom zamieszkującym tereny przyległe do Polderu Północnego i gospodarujących na nim. Spotkania miały za zadanie wyjaśnienie celu projektu i jego pozytywnego wpływu na przyrodę i rolnictwo na Polderze.

Medialnym podsumowaniem Projektu jest film przyrodniczy pt. Bagna są dobre poświęcony Projektowi i przyrodzie bagien, który jeszcze w trakcie wdrażania projektu uzyskał nagrodę za najlepszy film edukacyjny roku 2016 na Międzynarodowym Festiwalu Filmów Przyrodniczych im. Włodzimierza Puchalskiego pod hasłem „Promocja przyrody i krajobrazu Europy”.

Na stronie projektu www.bagnasadobre.pl udostępnione zostały również linki do publikacji projektowych w tym książki pt. Bagna są dobre!

Bagna są nie tylko naturalnym systemem przeciwpowodziowym, rezerwuarem wody na czas suszy, „magazynem” lekarstw i żywności dla milionów ludzi, czy swoistą Arką Noego. W Polsce, tak jak na całym świecie, wrosły w kulturę, obyczajowość, styl życia społeczeństw, które zamieszkiwały w ich sąsiedztwie. W przypadku naszych przodków, wpływ bagien musiał być wyjątkowo wielki – obszary nizinne naszego kraju były niegdyś praktycznie w całości pokryte bagnami i mokradłami. Do nich należy też dodać liczne jeziora, rzeki, źródła i strumienie. Wszystkie one wzbogacały lokalną przestrzeń kulturową.

W regionach, gdzie w przeszłości było dużo terenów bagiennych, wciąż można posłuchać opowieści przekazywanych z pokolenia na pokolenie. Wynikało to również z niemożności ujarznienia przyrody w takim miejscu. Mokradła w oczach ówczesnych społeczności niosły wszelkie zagrożenie – bynajmniej nie tylko związane z głęboką tonią lub niepewnym

i niewidocznym gruntem... Co gorsza, na bagnach mieszkaly topielice, wodniki, rusalki i tym podobne stwory, o których bają się w przesądach i opowieściach ludowych. Wielu z nas zna powieść o Wodniku Szuwarku. Również poważni twórcy sięgali do postaci, atmosfery i niebezpieczeństw związanych z bagnami np. „Balladyna” Słowackiego, czy uwiecznione przez Mickiewicza Jezioro Świtez. Nieprzebyte bagna w tradycji ludowej to miejsca, gdzie „lęgło się zło” i tylko czarownice miały do nich dostęp. Tam właśnie zdobywały swe tajemne zioła, które później służyły dobru, lecząc chorych ludzi, jak w „Starej baśni” Józefa Ignacego Kraszewskiego.

W kilku miejscach, między innymi w dolinie Warty, w okolicach Słońska, Kostrzyna nad Odrą i Witnicy, zachowały się resztki systemów kanałów i budowli hydrotechnicznych nawadniających lub odwadniających (m.in. zabytkowa przepompownia). Wymuszony obieg wody służył człowiekowi oraz okolicznej faunie i florze.

Wetlands Work Wonders – for the man

The message that Wetlands Work Wonders was the most important part of our communication activities. This message was delivered to children, youth and adults – farmers and local administration. We provided over 50 presentations for 1234 school children. Additionally, children took part in laboratory lessons in the Warta Mouth National Park. During meetings with local farmers we presented basic information on the Project – aims, target species, plans of infrastructure renovation and how agriculture can help in maintaining rare habitats and birds (grazing and mowing). Additionally, a movie Wetlands Work Wonders was released. It was already awarded as the best educational movie of the year 2016 during the International Włodzimierz Puchalski Nature Film Festival.

Mianem bagien zwykliśmy określać wszelkie tereny, które dłużej lub krócej są podmokłe. Musimy jednak wiedzieć, iż bagno bagnu nierówne, a przyrodnicy nazywają je torfowiskami.

Torfowiska powstają w miejscach, w których woda utrzymuje się przez długi okres, nawet przez cały rok. Warunki takie występują w różnego rodzaju obniżeniach, w których odpływ wody jest utrudniony przez ukształtowanie terenu, bądź jego budowę geologiczną. I tak, torfowiska możemy spotkać w dolinach rzecznych, wszelkich nieckach lub miejscach, w których zalegają pokłady gliny bądź inne trudno przepuszczalne osady lub skały.

Niestety większość nie oparła się zabiegom rolników i leśników dążących do poprawienia „jakości” i wydajności terenów, na których gospodarują. Najczęściej, kończyło się to osuszeniem i zalesieniem, bo wartość rolnicza (pod zasiewy) tego typu terenów jest raczej niewielka. Obecnie, żywe torfowiska wysokie, czyli takie w których procesy naturalnie nie zostały zachwiane przez działalność człowieka zajmują już tylko 1% swego dawnego obszaru!

W dawnych czasach nasz nizinny kraj, w jego dzisiejszych granicach, pokrywały ogromne bagna i mokradła. Szacuje się, że do dzisiaj przetrwało zaledwie niespełna 1 do 3% powierzchni dawnych bagien. Prawdopodobnie konsekwencje tego poznamy w niedalekiej przyszłości.

Tymczasem poznawajmy pozostałe jeszcze torfowiska. Cieszymy się ich niepowtarzalnym pięknem, korzystajmy mądrze z ich dóbr i przede wszystkim chrońmy je! Dla dobra klimatu, przyrody i dla naszego własnego bezpieczeństwa.

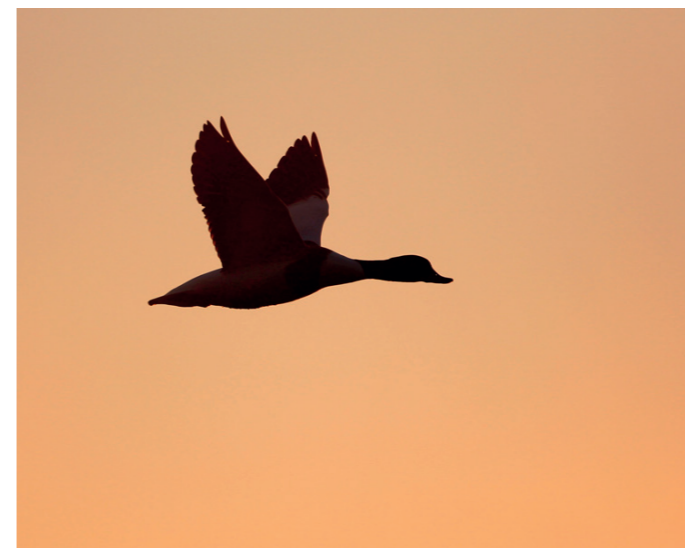

Mawiamy, że sąsiadów sobie nie wybieramy. Z drugiej strony, dobry sąsiad to skarb!

Bardzo podobnie jest na bagnach. Tu gdzie na jednej podmokłej łące spotykają się zwierzęta gospodarskie i dzikie ptaki doskonale możemy zaobserwować ich sąsiedzkie relacje.

Tylko na bagnach spotkamy tak bogaty i różnorodny świat ptaków. Począwszy od ptaków wielkości wróbla, których dziwne a nawet niepokojące pieśni lub nawoływania mogą wprawić nas w zdumienie.

Zamiast pięknych fletowych pieśni i szczebiotów często słyszymy głośnie, uparte i powtarzane w nieskończoność cykania, brzęczenia, skrzypienia, klangory.

To świat rybitw, kaczek, gęsi, łabędzi, żurawi, wiele z nich pojawia się w Dolinie Warty tylko w czasie wiosennych i jesiennych migracji. A gdy zimy są łaskawe, pozostają tutaj również i w tej wydawałoby się złowroziej porze roku.

Dopóki bagna są w stanie wykarmić ptaki migrujące, dopóki zapewniają im bezpieczne schronienie i odpoczynek, nie ma potrzeby lecieć dalej. Można zostać i bezpiecznie przeczekać najtrudniejszy okres, lub pożywić się i wzmocnić przed dalszą podróżą.

Co Ty możesz zrobić dobrego dla bagien?

- ✓ Dowiedz się więcej o tym jak dobre są bagna w siedzibie Parku Narodowego „Ujście Warty”- albo też zajrzyj na stronę www.bagnasadobre.pl
- ✓ Dzisiaj każdy strumień i nawet najmniejsze śródpolne oczko wodne są na wagę złota - chroń je.
- ✓ Oszczędzaj wodę - np. jeśli masz ogród, magazynuj deszczówkę.
- ✓ Pamiętaj, że woda na Ziemi jest jak krew w Twoim ciele - krąży w obiegu zamkniętym po całym organizmie.
- ✓ To co Ty robisz u siebie ma wpływ na klimat w innym miejscu planety, podobnie jak wyrąb Lasów Amazońskich ma wpływ na opady nad Wisłą...
- ✓ Ty też możesz zaangażować się w projekt Bagna są dobre! - zostań naszym Darczyńcą lub Wolontariuszem i dołącz do Zespołu!
- ✓ Powiedz swojej Rodzinie, Znajomym i Przyjaciołom o tym, że Bagna są dobre! - podpowiedz im w jaki sposób oni mogą je chronić.
- ✓ Pamiętaj - tak jak każdy, Ty też masz wpływ! - Twoje wybory, decyzje i postawy mają znaczenie!
- ✓ Pilnuj przestrzegania prawa w Polsce i chroń tereny podmokłe przed osuszaniem, a rzeki przed regulacjami, które najczęściej są zupełnie niepotrzebne, niszczą przyrodę i paradoksalnie zwiększają zagrożenie przeciwpowodziowe.

How you can help wetlands?

- ✓ Whatever place you live you can;
- ✓ learn more about wetlands in a region where you live;
- ✓ help to protect wetlands in your region;
- ✓ use water reasonably,
- ✓ remember that whatever you do it has an influence on the whole planet;
- ✓ tell your friends, family and neighbours why Wetlands Work Wonders for them and for nature.

Późnym latem i jesienią gęsi całymi rodzinami spotykają się na sejmikach. Tutaj nowe pokolenia poznają rodzeństwo z poprzednich lat, a także dalszych krewnych i sąsiadów. To ważne, bo wszystkich czeka daleka i niebezpieczna droga – łatwo się zgubić.

Jesienią do naszych Gęgaw dołączają kuzyni z Dalekiej Północy i Syberii – Gęsi Białoczelne i Zbożowe. Wówczas wielkie klucze tych wytrwałych wędrowców przesuwają się wysoko nad naszymi głowami. Zanim ich tam wypatrzymy – na pewno usłyszymy – gdy całe rodziny, przyjaciele, znajomi a nawet obcy krzyczą do siebie, dodając sobie odwagi na kolejne setki i tysiące kilometrów. Głos Bogów. Dowód, że Ziemia jeszcze żyje. I chyba nie ma człowieka, którego nie poruszyłby ten widok – ten głos. Następnym razem – posłuchajmy...

Bociany, brodzie, gęsi, kaczki, perkozy... to tylko kilku przedstawicieli gatunków, dla których powstał projekt Bagna są dobre! Ujście Warty (LIFE09 NAT/PL/000257).

Niektóre z nich przystępują do lęgów na Polderze Północnym Witnica. Inne zalatują tu z terenów ościennych, a jeszcze inne są sporadycznymi wędrowcami, którzy zajrzą tu tylko na chwilę, aby odpocząć, posilić się, przespać. Potem ruszą dalej.

Wszystkie te ptaki łączy jedno - potrzebują bagien. Bezpiecznych, pełnych życia, pełnych wody. Tylko tam znajdą to, co konieczne do przeżycia.

To dla nich połączyliśmy najnowsze technologie badawcze i budowlane, aby odnowić zniszczoną infrastrukturę hydrotechniczną. Dzięki niej możliwe jest teraz powstrzymanie degradacji siedlisk i zapewnienie ptakom miejsc lęgowych i żerowania.

Bagna to nie tylko woda i torf, ptaki i rośliny – to też nieprzebrana paleta barw i kształtów owadów związanych z tym rodzajem siedliska.

Najbardziej zachwycają ważki, nimfy, świtezianki, motyle. Wszędzie ich pełno. Ale najliczniej występują na skraju wody. Przy brzegach wszelkich cieków, gdzie rozwija się bujna roślinność zielna.

Na Polderze Północnym Witnica takie miejsca, to brzegi Starej Warty, ale i... blisko 170 km rowów melioracyjnych poddanych konserwacji. Na ich brzegach rozwija się bujna roślinność, która obfituje również w te owady. A gdy przemnożymy tę długość rowów przez 2 brzegi, to otrzymamy prawie 340 km odnowionego siedliska, gdzie możemy obserwować ważki, nimfy, świtezianki, motyle i wiele innych owadów.

Aktywna ochrona ptaków wodnych i błotnych na terenie Polderu Północnego w Parku Narodowym „Ujście Warty” poprzez poprawę warunków wodnych siedlisk lęgowych oraz miejsc żerowania i odpoczynku w czasie migracji i zimowania. Bagna są Dobre! etap 2. LIFE09/NAT/PL/000257

Active conservation of waterfowl and waders in the area of the Polder Północny in the Warta Mouth National Park through improvement of habitat conditions of their breeding, feeding, roosting and wintering sites. Wetlands Work Wonders! Stage 2. LIFE09/NAT/PL/000257

Bagna są dobre!
Ujście Warty

